

Marek Wróblewski

Uniwersytet Wrocławski

HANDEL ZAGRANICZNY WNP W OKRESIE TRANSFORMACJI SYSTEMOWEJ

Streszczenie: Zasadniczym celem badawczym tego opracowania jest syntetyczna prezentacja i ocena obecnej pozycji krajów WNP w globalnych obrotach handlowych w świetle dotychczasowych efektów transformacji w sferze handlu zagranicznego. Z tego względu analiza obejmuje wybrane aspekty transformacji krajów WNP ze szczególnym naciskiem na przemiany w zakresie wymiany zagranicznej tej grupy podmiotów. Ponadto badaniu podlegały podstawowe parametry handlu zagranicznego WNP, umożliwiając ewaluację obecnej roli tego regionu w międzynarodowych obrotach towarowych.

Słowa kluczowe: Wspólnota Niepodległych Państw, handel zagraniczny, transformacja systemowa.

1. Wstęp

Kraje Wspólnoty Niepodległych Państw ze względu na unikalną specyfikę, wynikającą z uwarunkowań historycznych oraz ekonomicznych, stanowią interesujący region we współczesnym handlu globalnym zarówno pod względem poznawczym, jak i badawczym. Funkcjonując wcześniej jako integralne elementy struktury państwowej i gospodarczej Związku Radzieckiego, zrealizowały bodaj w najpełniejszym zakresie pryncypia gospodarki centralnie planowanej. Uzyskując jednak formalnie suwerenność po upadku ZSRR – wcześniejszego hegemonia w tej części świata – podmioty WNP zostały postawione przed zasadniczymi wyzwaniem rozwojowymi. Obciążone długotrwałymi problemami strukturalnymi, których geneza sięgała poprzednio realizowanego nieefektywnego modelu zarządzania gospodarką, kraje te musiały niejako podjąć próby budowy nowego ładu w swoich systemach ekonomicznych. Ponadto nowe uwarunkowania zewnętrzne o charakterze regionalnym i globalnym stały się katalizatorem transformacji oznaczającej implementację rozwiązań opartych w znacznie większym stopniu na mechanizmach rynkowych. Stopniowo zatem wdrażanie przemian systemowych dotyczyło w nieunikniony sposób również sfery handlu zagranicznego tej grupy państw, silnie zmonopolizowanego wcześniej przez administrację centralną Związku Radzieckiego. Z tego względu za-

sadniczym celem badawczym niniejszego opracowania jest syntetyczna prezentacja i ocena obecnej pozycji krajów WNP w globalnych obrotach handlowych w świetle dotychczasowych efektów transformacji w sferze handlu zagranicznego.

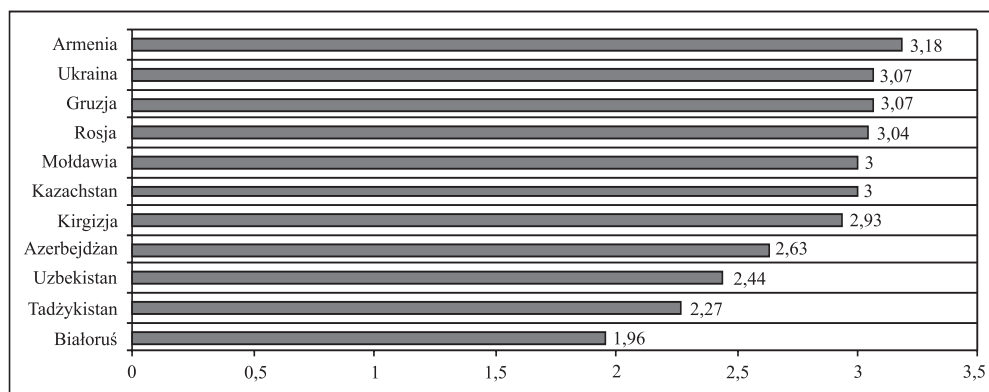
2. Transformacja systemowa a handel zagraniczny WNP

W tym kontekście należy zauważyć, iż istotną determinantą wpływającą na ogólne funkcjonowanie badanej grupy państw oraz perspektywy jej rozwoju jest niewątpliwie transformacja systemowa. Według ocen EBOR, dla połowy krajów WNP *indeks transformacji*¹ osiągnął lub nawet nieznacznie już przekroczył poziom trzech punktów. Obecnie krajem najbardziej zaawansowanym w implementacji reform jest niewątpliwie Armenia (3,18), która w większości objętych badaniem EBOR sfer poczyniła już znaczące postępy od początku transformacji. Znaczne zaawansowanie w budowie gospodarki rynkowej w porównaniu z innymi krajami WNP wykazują również Ukraina (3,07), Gruzja (3,07), Rosja (3,04), Mołdawia (3,0) i Kazachstan (3,0). W przypadku pozostałych krajów WNP odnotowano natomiast ograniczony progres transformacyjny, na co ma wpływ przede wszystkim przyjęta w tych krajach strategia polityczna [Transition Report 2009...]. Należy jednak podkreślić, iż wszystkie państwa WNP w dalszym ciągu mają wiele problematycznych sektorów gospodarki oraz komponentów całego systemu ekonomicznego. Wymagają one dalszych poważnych reform umożliwiających kontynuację budowy sprawnej gospodarki rynkowej, osiągnięcia trwałego wzrostu gospodarczego oraz dywersyfikacji i poprawy konkurencyjności oferty eksportowej.

Warto wyeksponować fakt, iż transformacja gospodarcza z różnym nasileniem wpływa na poszczególne sfery aktywności gospodarczej krajów WNP. Za bardzo ważny element transformacji, nie tylko w kontekście niniejszego opracowania, należy uznać zmiany w relacjach ekonomicznych WNP z otoczeniem zewnętrznym, które w znaczący sposób determinują osiągane przez te kraje wyniki ekonomiczne. Przeobrażenia w tym zakresie obejmują przede wszystkim większą liberalizację obrotów zagranicznych, szersze otwarcie gospodarki oraz częściową implementację standardów światowych, dotyczących regulacji wymiany towarowej i napływu inwestycji zagranicznych.

W przypadku sfery handlu zagranicznego większość podmiotów tej grupy osiągnęła już widoczny postęp w zakresie liberalizacji tej niewralgicznej i strategicznej domeny gospodarki. Prezentowane w tabeli 1 zestawienie wskazuje na kilka krajów WNP – Armenię, Kirgizję, Mołdawię, Ukrainę, Gruzję, które osiągnęły już nawet

¹ Indeks transformacji jest średnią arytmetyczną ocen EBOR postępów reform w ośmiu podstawowych sferach. Składa się na niego ewaluacja: liberalizacji cen, polityki konkurencji, reform systemu bankowego, handlu zagranicznego i systemu walutowego, prywatyzacji dużych przedsiębiorstw, prywatyzacji przedsiębiorstw z sektora MSP, restrukturyzacja przedsiębiorstw oraz zmian infrastrukturalnych. Indeks transformacji, zgodnie z metodologią EBOR, może przyjmować wartości w skali od 1 do 4,33, gdzie 1 oznacza znikomy lub żaden zakres zmian w stosunku do gospodarki centralnie planowanej, natomiast 4,33 oznacza poziom krajów wysoko rozwiniętych.

Rys. 1. Ogólny poziom zaawansowania transformacji krajów WNP w 2009 roku – EBRD *Transition index*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych w: [*Transition Report 2009...*].

formalnie poziom zbliżony do gospodarek wysoko rozwiniętych (noty 4 punkty i wyższe). Oznacza to, iż podmioty te wyeliminowały w znaczącym zakresie stosowane narzędzia taryfowe i administracyjne, wprowadziły wymienialność waluty oraz wdrożyły szereg standardów międzynarodowych w zakresie regulacji wymiany handlowej, a także część z nich uzyskała członkostwo w WTO. Pozostałe kraje osiągnęły natomiast średni poziom liberalizacji sfery handlu zagranicznego, z wyjątkiem Białorusi, Turkmenistanu i Uzbekistanu, które w dalszym ciągu stosują silną kontrolę taryfową i administracyjną transakcji zagranicznych.

Tabela 1. Stopień zaawansowania reform handlu zagranicznego oraz systemu kursowego

Kraj	Reformy handlu i systemu kursowego	Kraj	Reformy handlu i systemu kursowego
Armenia	4,33	Mołdawia	4,33
Azerbejdżan	4,0	Rosja	3,33
Białoruś	2,33	Tadżykistan	3,33
Gruzja	4	Turkmenistan	2,0
Kazachstan	3,67	Ukraina	4,33
Kirgizja	4,33	Uzbekistan	2,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [*Transition Indicators...*].

Generalnie można zatem stwierdzić, iż WNP jako grupa złagodziła w ostatnich dwóch dekadach poziom i skalę restrykcji związanych ze sferą obrotów zagranicznych. Należy również podkreślić, że część państw WNP uzyskała już pełny status członkowski w Światowej Organizacji Handlu (co oznacza spełnienie szeregu kryte-

riów w zakresie liberalizacji polityki handlowej). Są to: Kirgizja, Gruzja, Mołdawia i Armenia. Pozostałe państwa, w tym Rosja, również dążą do uzyskania członkostwa w przedmiotowej organizacji, lecz znajdują się na różnych etapach procedury aplikacyjnej [Wróblewski 2005, s. 31-33]. Ponadto wszystkie kraje WNP należą dzisiaj do MFW i BŚ, co również jest przejawem normalizacji ich zewnętrznych relacji ekonomicznych i szerszej integracji z globalną gospodarką. Dodatkowo kraje te, zgodnie z trendami światowymi, podejmują próby regionalnej integracji gospodarczej. Na terenie WNP powołano już szereg ugrupowań o preferencyjnych umowach handlowych. Do najbardziej istotnych można zaliczyć Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą (obejmującą Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Rosję, Tadżykistan i Uzbekistan, a także trzy kraje ze statusem obserwatora: Ukrainę, Mołdawię i Armenię) oraz Wspólną Przestrzeń Ekonomiczną (obejmującą Białoruś, Kazachstan, Rosję oraz Ukrainę). Wprawdzie porozumienia regionalne na obszarze WNP nie osiągnęły jak dotąd bardzo zaawansowanych form – głównie koncentrują się bowiem na liberalizacji wzajemnego handlu – to jednak mogą zostać uznane za przejaw transformacji i „modernizacji” sfery zewnętrznych relacji ekonomicznych tego regionu [Niemiec, Wróblewski 2006].

Należy jednak zauważyć, iż osiągnane wyniki ekonomiczne poszczególnych krajów WNP oraz ich aktywność handlowa są tylko częściowo związane z implementacją szeregu reform systemowych, normalizacją stosunków zewnętrznych oraz przyjętym wariantem budowy gospodarki rynkowej. Wydaje się, że zaawansowana transformacja może jedynie sprzyjać rozwojowi sfery handlu zagranicznego, ale nie jest czynnikiem przesądzającym o osiągnięciu na tym polu sukcesów przez analizowaną grupę państw. Ze względu na charakter wymiany, w tym zwłaszcza jej strukturę towarową (o czym będzie jeszcze mowa), kluczowe znaczenie ma bowiem ogólny potencjał gospodarczy oraz posiadana baza surowcowa poszczególnych krajów WNP. W rezultacie nawet relatywnie zaawansowane we wdrażaniu przemian systemowych podmioty z przedmiotowej grupy nie stają się automatycznie regionalnymi liderami w wymianie handlowej. Tymczasem kraje dysponujące znaczącymi zasobami naturalnymi oraz mające relatywnie dobrze rozwinięty sektor przemysłowy posiadają zwykle większy udział w regionalnych i globalnych obrotach handlowych.

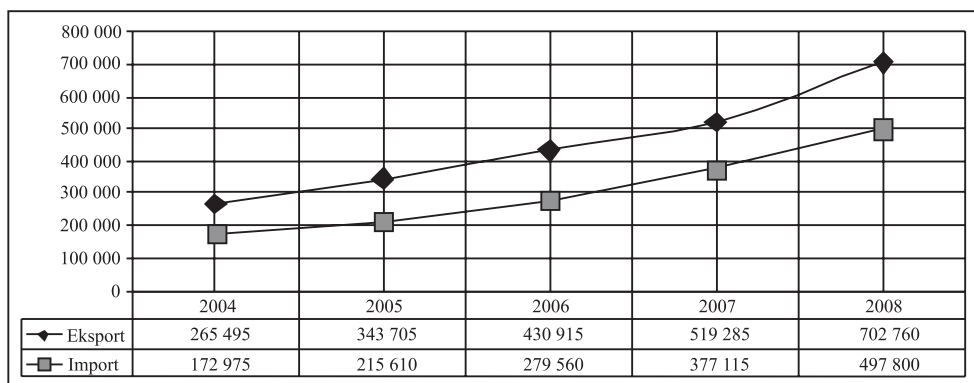
3. WNP w handlu międzynarodowym

Kraje WNP – analizując dynamikę obrotów – doświadczyły w ostatnich dwóch dekadach istotnej zmienności w zakresie skali realizowanych transakcji handlowych. Tak znaczące fluktuacje w sferze realizowanych obrotów towarowych z zagranicą wynikały z jednej strony z silnego oddziaływania czynników o charakterze endogenicznym (wewnętrzna sytuacja ekonomiczna), z drugiej natomiast miały wyraźny związek z koniunkturą zewnętrzną, panującą w danym okresie na rynkach światowych. Początkowe załamanie importu i eksportu wynikało przede wszystkim z głębokiego kryzysu gospodarczego, jaki pojawił się w krajach WNP w pierwszej fazie

transformacji. Gwałtowny spadek obrotów towarowych wiązał się jednak również w dużym stopniu z rozpadem powiązań handlowych i kooperacyjnych w ramach RWPG oraz przejściem na rozliczenia w walucie wymiennej z dotychczasowymi partnerami – krajami socjalistycznymi.

Stopniowa stabilizacja wewnętrznej sytuacji gospodarczej wraz z uzyskaną pomocą transformacyjną i rozwojową umożliwiły systematyczny wzrost obrotów handlowych. Także wzrastające potrzeby modernizacyjne gospodarek oraz pojawiający się w istotnym zakresie popyt konsumpcyjny stały się katalizatorami większej aktywności handlowej krajów WNP. Te pozytywne tendencje zostały jednak gwałtownie zakłócone przez poważny kryzys finansowy w Rosji w 1998 roku, co ze względu na rolę i olbrzymie znaczenie tego kraju w regionie doprowadziło do turbulencji handlowych w całej grupie WNP. Zwłaszcza skokowa utrata wartości rosyjskiego rubla, a wraz z nią liczne podobne trendy w odniesieniu do pozostałych walut WNP, implikowała drastyczne załamanie importu. Ponadto zmienność koniunktury na surowce powodowała wyraźne fluktuacje obrotów eksportowych. Dopiero od początku nowego milenium kraje WNP systematycznie zwiększały wartość i wolumen realizowanych transakcji handlowych. Ponowne pogorszenie sytuacji w sferze handlu zagranicznego we wszystkich państwach analizowanego regionu notowano od połowy 2007 roku. Zmniejszeniu uległa wtedy dynamika eksportu i importu. Ten niekorzystny zwrot był efektem globalnego kryzysu finansowego, który ze względu na swoje szerokie spektrum oddziaływania doprowadził wówczas do ogólnego zmniejszenia popytu światowego na surowce energetyczne (tak istotne w eksporcie WNP), a także ponownie osłabił znacząco waluty krajów regionu, co w efekcie oznaczało zahamowanie tempa wzrostu importu.

Niemniej w ujęciu wartościowym – jak pokazuje przebieg krzywych na ryc. 2 – obroty handlowe WNP jako całości wykazywały w ostatnich latach tendencję ros-

Rys. 2. Ekspart i import towarów WNP w latach 2004-2008 (w mln USD, ceny bieżące)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [International Trade Statistics 2009].

nącą. Obserwowane relatywnie szybko pokryzysowe ożywienie na rynkach surowcowych, widoczne już częściowo pod koniec 2008 roku i później, pozwoliło szczególnie głównym eksporterom surowcowym z tej grupy utrzymać korzystne *terms of trade* i zwiększyć wartość obrotów.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki handlu zagranicznego krajów WNP w 2008 roku

Kraj	Eksport towarów i usług (w % PKB)	Eksport (ceny FOB, mln USD)	Import (ceny CIF, mln USD)	<i>Terms of trade</i> (2000 r. = 100)
Armenia	14,7	1 057	4 426	76
Azerbejdżan	54,0	15 896	6 098	Bd.
Białoruś	61,8	34 516	38 981	126
Gruzja	28,7	2 426	6 265	88
Kazachstan	47,6	46 329	30 289	108
Kirgistan	56,5	–	–	–
Mołdawia	40,7	1 597	4 899	115
Rosja	30,3	355 465	223 421	199
Turkmenistan	80,5	11 786	5 363	bd.
Ukraina	41,7	62 316	77 047	138
Uzbekistan	44,9	11 130	8 424	145

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Armenia at a glance, Azerbaijan at a glance, Belarus at a glance, Georgia at a glance, Kazakhstan at a glance, Kyrgyz Rep., Moldova at a glance, Russia at a glance, Tajikistan at a glance, Turkmenistan at a glance, Ukraine at a glance, Uzbekistan at a glance*, World Bank, www.worldbank.org.

Znamienne, iż w zdecydowanej większości krajów WNP handel zagraniczny odgrywa dzisiaj bardzo istotną rolę w systemach ekonomicznych. Świadczy to o coraz większej skali internacjonalizacji gospodarek badanej grupy oraz o rosnącym uzależnieniu od koniunktury na rynkach globalnych w poszczególnych kategoriach towarowych, w tym zwłaszcza w segmencie surowcowym. Nawet Rosja, przy swoim znaczącym w ujęciu bezwzględny rozmiarze PKB i dużym rynku wewnętrznym, w poważnym stopniu uzależniona jest także od popytu i podaży zewnętrznej. Co więcej, kraje bardzo słabo zaawansowane w procesie transformacji systemowej także wykazują istotny poziom umiędzynarodowienia gospodarki mierzonej udziałem wymiany towarowej w wytwarzanym przez nie PKB. Zjawisko to widoczne jest dodatkowo przez pryzmat zmniejszających się systematycznie stawek celnych stosowanych przez kraje WNP. W okresie ostatnich dwóch dekad nastąpiła bowiem znaczna redukcja średniego poziomu ochrony taryfowej, chociaż narzędzia administracyjnej kontroli handlu są nadal szeroko stosowane w całym regionie.

Pomimo wzrastającej roli handlu zagranicznego w gospodarkach WNP, w dalszym ciągu region ten ma ogólnie słabą pozycję w międzynarodowej wymianie to-

Tabela 3. Wybrane wskaźniki handlu zagranicznego krajów WNP w 2008 roku

Kraj	Pozycja w handlu światowym – eksport towarów	Pozycja w handlu światowym – import towarów	Udział w światowym eksporcie	Udział w światowym imporcie	Średnia stosowana stawka celna
Armenia	145	119	0,01	0,03	2,9
Azerbejdżan	62	100	0,19	0,05	9,1
Białoruś	60	55	0,20	0,24	10,8
Gruzja	135	108	0,01	0,04	1,4
Kazachstan	43	57	0,44	0,23	6,0
Kirgistan	131	124	0,01	0,02	4,7
Mołdawia	134	115	0,01	0,03	4,7
Rosja	9	17	2,93	1,78	10,8
Tadżykistan	137	134	0,01	0,02	7,9
Turkmenistan	81	109	0,07	0,03	bd
Ukraina	47	38	0,42	0,52	5,5
Uzbekistan	84	103	0,06	0,04	15,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [World Trade Database...].

warowej. Świadczą o tym odległe miejsca w zestawieniach prezentujących udział w światowych obrotach eksportowych i importowych. Ogólnie udział WNP, według danych WTO, w światowym eksporcie towarów wyniósł w 2008 roku zaledwie 4,8%². Jedyne pozycję Rosji można uznać za ważną, chociaż porównując jej potencjał z aktualnymi wynikami handlowymi trudno nie zauważyć szeregu słabości związanych ze sferą handlu zagranicznego tego kraju. Także udział Kazachstanu i Ukrainy, tradycyjnie znaczących eksporterów tej grupy, w globalnym handlu jest obiektywnie niewielki, a tylko w perspektywie regionalnej może być uznany za odczuwalny i widoczny. Kraje WNP, jak już wcześniej wspomniano, mają względnie silną pozycję tylko w wąskich kategoriach produktowych. W eksporcie dominują głównie surowce, zwłaszcza energetyczne (ropa naftowa i gaz ziemny), w mniejszym natomiast zakresie widoczne są półprodukty oraz maszyny i urządzenia, a w niektórych przypadkach również produkty rolne. Na import natomiast składają się głównie produkty przemysłowe, także zaawansowane technologicznie, maszyny i urządzenia oraz produkty konsumpcyjne.

Na podstawie profili handlowych sporządzonych przez WTO można stwierdzić, że kraje surowcowe WNP to przede wszystkim Rosja, Turkmenistan, Tadżykistan, Kazachstan, Azerbejdżan. Za kraje o bardziej rolniczym charakterze gospodarki, a więc także z ofertą eksportową opartą na różnego rodzaju produktach rolniczych,

² Regional share of world merchandise export in 2008 [International Trade Statistics...]

Tabela 4. Struktura towarowa eksportu i importu WNP w 2008 roku (udział % w całości obrotów)

Kraj	Eksport			Import		
	towary rolne	paliwa i surowce	towary przemysłowe	towary rolne	paliwa i surowce	towary przemysłowe
Armenia	20,4	25,3	52,5	18,2	16,8	54,5
Azerbejdżan	1,7	96,1	2,0	16,5	3,8	78,6
Białoruś	8,0	38,0	52,3	8,7	39,1	48,7
Gruzja	18,3	23,2	51,7	15,9	20,0	63,5
Kazachstan	4,5	80,9	13,8	8,4	15,9	73,4
Kirgizja	19,8	40,2	27,7	13,7	34,8	51,5
Mołdawia	37,8	5,2	56,0	13,8	23,4	61,1
Rosja	5,3	73,1	20,0	11,7	4,2	82,9
Tadżykistan	14,4	59,3	11,3	10,4	35,8	48,9
Turkmenistan	10,2	81,4	6,9	12,1	2,2	79,8
Ukraina	16,9	13,0	69,6	8,2	30,8	59,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: [Trade Profile...].

można uznać Armenię, Kirgizję, Mołdawię i częściowo także Gruzję. Wśród krajów WNP w zasadzie tylko Ukraina, Białoruś, Gruzja, Armenia i Mołdawia w większym stopniu niż pozostałe podmioty tej grupy realizują wymianę handlową również w sektorze przemysłowym. Model importu jest natomiast bardzo podobny we wszystkich krajach WNP. W tym przypadku dominującą pozycję zajmują towary przemysłowe. Zakup za granicą produktów rolnych oraz paliw i surowców zależy natomiast od potencjału konkretnego kraju³. W efekcie można zatem stwierdzić, iż generalnie struktura towarowa wymiany handlowej WNP jest nadal relatywnie prosta i przestarzała, co wynika z utrzymującej się stale niskiej konkurencyjności funkcjonujących tutaj systemów ekonomicznych, dominacji surowcowych i ciężkich gałęzi przemysłu oraz ujawniającej się ogólnej niskiej innowacyjności produkcji. Jednocześnie utrzymujące się niemal od początku nowego milenium korzystne *terms of trade* dla większości krajów WNP, przy takiej strukturze towarowej obrotów, umożliwiło osiągnięcie i utrzymanie nadwyżki na rachunku obrotów bieżących. Za taki stan rzeczy odpowiedzialne były w tej grupie podmiotów przede wszystkim Rosja, Uzbekistan, Turkmenistan, Azerbejdżan.

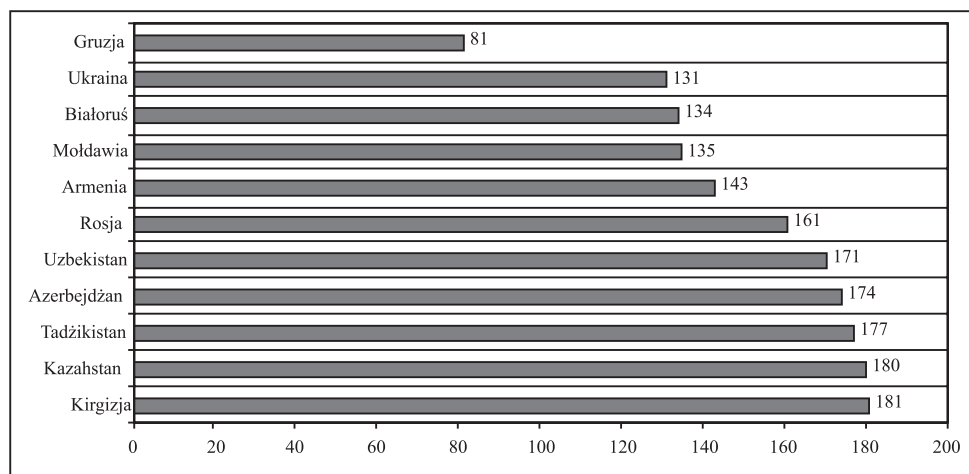
Struktura towarowa obrotów handlowych WNP ma również wpływ na kierunki geograficzne handlu tej grupy państw. Najbardziej intensywne kontakty handlowe realizowane są z krajami UE (aż 61% całości obrotów) oraz także z innymi gospodarkami wysoko rozwiniętymi, chociaż w znacznie mniejszym stopniu (np. wymiana z USA stanowi 6% obrotów WNP, a z Japonią 3%). Tak znaczący udział UE w obrotach handlowych WNP wynika przede wszystkim z istniejącej komplementar-

³ Charakterystyka na podstawie profili WNP: [World Trade Database...].

ności międzygałęziowej tych krajów wobec Wspólnoty oraz względnej bliskości geograficznej i tradycji współpracy handlowej. Warto zauważyć, iż dla badanej grupy podmiotów coraz większe znaczenie mają także najważniejsze gospodarki rozwijające się, zwłaszcza Chiny i Indie. Ponadto handel intraregionalny w ramach WNP stale osiąga poważne rozmiary. Wymiana z tzw. bliższą zagranicą stanowiła w 2008 roku 25% całości zrealizowanych obrotów handlowych⁴.

4. Problemy w handlu zagranicznym WNP

Dotychczasowa analiza wskazuje na fakt, iż mimo stopniowej implementacji częściowo pozytywnych przemian systemowych w zakresie handlu zagranicznego kraje WNP nie wykorzystują jednak w pełni posiadanego potencjału handlowego. Oprócz problemów z przestarzałą strukturą towarową wymiany opartą zasadniczo na surowcach oraz związaną z tym niską konkurencyjnością oferty eksportowej pojawiają się również bariery natury formalnej. Bardzo negatywny w odbiorze wydzźwięk ma bowiem analiza warunków prowadzenia działalności gospodarczej w sferze handlu zagranicznego w krajach WNP. Widoczne są tu nadal przejawy nadmiernej kontroli państwa oraz przerostu regulacji dotyczących procedur eksportowych i importowych. Przedstawione na ryc. 3 zestawienie jednoznacznie wskazuje na poważne problemy w tym zakresie we wszystkich niemal państwach tego regionu. Co więcej, cała grupa analizowanych krajów, z wyjątkiem Gruzji, zajmuje pozycje w prestiżowym rankingu Banku Światowego „Doing Business 2009” powyżej 130. miejsca.

Rys. 3. Pozycja krajów WNP w rankingu Doing Business 2009 – kategoria: handel zagraniczny

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Doing Business... 2009].

⁴ Opracowanie własne na podstawie: [International Trade Statistics...].

W grupie ostatnich dzieięciu państw świata w tym zestawieniu znajduje się aż pięć krajów WNP. Oznacza to bardzo trudne warunki biznesowe dla aktywności handlowej oraz kooperacyjnej w wymiarze międzynarodowym zarówno dla podmiotów krajowych, jak i zagranicznych.

Obserwacje empiryczne pokazują bezwzględnie, że w praktyce implementacja reform w odniesieniu do obrotów towarowych z zagranicą przeprowadzana jest w większości krajów WNP powoli i często niekonsekwentnie. Brakuje też zazwyczaj długookresowej oraz kompleksowej strategii budowy nowoczesnej gospodarki rynkowej, która byłaby zdolna do konkurencji na rynkach światowych w innych aniżeli tylko surowcowych segmentach wymiany. Warto jednak podkreślić, iż dalsze postępy w implementacji przemian związanych z ekonomicznymi relacjami zagranicznymi napotykać poważne problemy z powodu negatywnego oddziaływania czynników zewnętrznych. Według aktualnych ocen MFW kraje WNP w bardzo poważnym stopniu odczuły skutki ostatniego globalnego kryzysu finansowego, co również może przynieść szereg niekorzystnych implikacji dla tempa i zakresu transformacji w sferze handlu zagranicznego, zwłaszcza groźne mogą się okazać tendencje powrotu silnego protekcjonizmu w wymiarze taryfowym [*World Economic...*, s. 84]. Załamanie koniunktury na rynkach światowych już spowodowało wyraźne problemy ze sprzedażą oferty eksportowej, a w konsekwencji spadek produkcji wewnętrznej, wzrost bezrobocia oraz problemy z utrzymaniem równowagi wewnętrznej i zewnętrznej wielu państw tej grupy. Co więcej, słabość fundamentów gospodarki realnej i już ujawnione poważne napięcia w pozostałych sferach systemów ekonomicznych obniżyły ponownie w znaczący sposób wiarygodność finansową krajów WNP, co przejawiało się drastycznym odpływem kapitału zagranicznego i w konsekwencji, jak wcześniej wspomniano, skokową deprecjacją walut krajowych oraz spadkiem wartości głównych regionalnych indeksów giełdowych.

5. Wnioski

Proces transformacji w odniesieniu do sfery handlu zagranicznego, chociaż spowodował wiele istotnych i częściowo pozytywnych zmian, trudno uznać za zakończony i kompletny. Nawet w najbardziej zaawansowanych pod tym względem krajach są jeszcze liczne elementy składowe systemu ekonomicznego, które wymagają dalszych reform. Zainicjowane zmiany w omawianym zakresie nie wyeliminowały bowiem negatywnych zjawisk ekonomicznych, które wynikają w dużej mierze z obciążeń poprzedniego systemu. Utrzymująca się niska efektywność struktur gospodarki WNP, nadmierna kontrola administracyjna obrotów handlowych czy wreszcie zmienność regulacji implikują relatywnie słabą pozycję konkurencyjną tej grupy państw w globalnych obrotach handlowych. W rezultacie można stwierdzić, iż kraje WNP nie wykorzystują jeszcze optymalnie posiadanego potencjału handlowego, realizując w dalszym ciągu tradycyjny model wymiany oparty głównie na bazie surowcowej i komplementarności międzygałęziowej. Co więcej, nawet w porównaniu

z wieloma innymi gospodarkami rozwijającymi się, model ten jest przestarzały i generujący poważne obciążenia, utrudniając w znaczącym stopniu osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju. Wydaje się, że niezbędna jest kontynuacja przemian wewnętrznych zmierzających do budowy efektywnych systemów rynkowych w krajach WNP, które dopiero mogłyby wygenerować atrakcyjną i nowoczesną ofertę eksportową na rynku światowym.

Literatura

- Doing Business 2009*, World Bank, Washington D.C. 2009.
- Human Development Report 2007/2008. Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World*, UNDP, New York 2008.
- International Trade Statistics 2009*, WTO.
- Niemiec M., Wróblewski M., *Procesy integracji gospodarczej na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw*, [w:] J. Rymarczyk, M. Wróblewski (red.), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze – aktualne problemy. Pozaeuropejskie ugrupowania integracyjne*, Wydawnictwo Arboretum, Wrocław 2006.
- Transition Report 2009*, EBOR, Genewa 2009.
- World Economic Outlook 2009*, IMF, Washington D.C. 2009.
- Wróblewski M., *Procedura aplikacyjna w Światowej Organizacji Handlu – przypadek Federacji Rosyjskiej*, [w:] J. Rymarczyk, M. Wróblewski (red.), *Międzynarodowe stosunki gospodarcze – aktualne problemy. 10 lat Światowej Organizacji Handlu*, Wydawnictwo Arboretum, Wrocław 2005.

Źródła internetowe – bazy danych

- Structural Change Indicators, Transition Indicators by Country, Transition Development Snapshot, European Bank for Reconstruction and Development, www.ebrd.com.
- Trade Profile – Statistical Database*, WTO, www.wto.org.
- Transition Indicators by Country, EBOR, European Bank for Reconstruction and Development, <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/stats/index.htm>. [10.08.2009].
- World Development Indicators Database, April 2009, World Bank www.worldbank.org.
- World Economic Outlook Database, October 2009, International Monetary Fund, www.imf.org.
- World Trade Database – Trade Profiles, WTO, www.wto.org.

FOREIGN TRADE OF THE CIS IN THE ERA OF SYSTEM TRANSFORMATION

Summary: The main aim of this paper is to briefly present selected structural changes of the CIS countries and the transformation impact on the CIS foreign trade. The analysis concentrates also on the CIS trade exchange with other regions and countries, presenting its typical parameters and features. The article contains as well an attempt to evaluate the role of the CIS in the global trade flows. It also presents some important problems concerning the CIS foreign trade.